

Xavier Montsalvatge
i Carles Rahola,
a la Devesa de Girona.

El modernisme al Grup de Girona: la recepció de Gabriele D'Annunzio

Assumpta Camps

Girona és un exemple de l'extensió del modernisme barceloní a comarques i de la seva transformació amb la incorporació dels grups radicals de procedència petit-burgesa, que entren ara a formar part d'un programa col·lectiu, nacionalista i progressista, a l'escalf de la influència exercida per la gent del diari *El Poble Català* des de Barcelona. El canvi significatiu en aquest procés es produeix pels volts de 1908-1909, sens dubte en relació amb el fracàs dels grups barcelonins en el projecte unitari de Solidaritat Catalana. D'aquests anys, entre el 1905 i el 1909, data la progressiva incorporació dels gironins al diari i, en alguns casos, alhora, el seu gir cap a l'ús literari del català, després d'unes primeres experiències literàries en castellà (1). Com a conseqüència d'aquesta derivació i d'aquest gir, sorgirà per exemple la revista gironina *Lle-*

tres, el 1907, on es fa ben palesa la relació amb els nuclis barcelonins a través de les col·laboracions d'alguns dels seus membres(2).

Amb tot, el modernisme gironí s'havia començat a formar amb la crisi de les acaballes del segle passat, com un intent de transformació cultural i alhora social. Als primers anys del XX, participà ja d'aquella expansió del moviment a comarques, sota la influència i el signe que la revista barcelonina *Juventut* va aportar. La confrontació, el 1902, entre les dues revistes gironines principals del moment, *Vida* i *L'Enderroch*, posa de manifest la lluita ideològica existent al començament de segle, també en l'àmbit gironí, entre un modernisme formal, però buit de contingut principalment com un revulsiu social, i que connectarà després amb l'experiència d'*El Poble Català* en virtut de la seva adscripció a una línia republicana i catalanista, la qual prendrà en aquest cas un caire vitalista i nietzschian ben evident.

Una lluita pel civilisme

L'elitisme i la recerca d'una llengua literària culta i refinada, per una banda, i el radicalisme de tall republicà que manifesten els membres del grup de Girona en concomitència amb la gent d'*El Poble Català*, trobarà en el messianisme intel·lectual que proposa aquest intent concret de modernització cultural i social un sentit vital, potser fins i tot necessari, en el cas d'experiències personals efectivament més punyents en una ciutat petita i provinciana com la Girona del començament de segle. És així com la participació, doncs, de tots ells, des d'una diversitat de poètiques, en la lluita contra l'espontaneisme, que és, de fet, al capdavant, una lluita pel civilisme, de doble vessant, cultural i social, els acostava sovint a una poètica parnassiana, altament literaturitzada i amb gran preocupació pels aspectes tècnics, formals, de l'ofici poètic. La recepció de D'Annunzio en el grup(3), que com veurem és important, s'ha d'inscriure en aquest context concret, en el qual adquireix una funció ben precisa. Formalisme, erotisme paganitzant o literatura perversa i intervencionisme de l'intel·lectual des de la seva posició d'un cert privilegi, es combinen, així, en una única direcció i al servei del mateix objectiu.

El compromís de Rahola

La col·laboració més extensa amb *El Poble Català* i el compromís dins l'esquerra gironina, al costat de F. Irla, es donen en Carles Rahola, en un grau que posa de manifest més que en cap altre cas el caràcter nietzschian d'aquest intervencionisme de l'intel·lectual en la societat. La seva tasca a *El Autonomista*, completa, en aquest sentit, el que ja és prou palès a *L'Enderroch* quan parla «De la poesia»(4) en termes d'una necessària regeneració vitalista, o bé, més tard, a *Lletres*, per exemple, quan tracta «D'art social»(5) amb un to ben carlylià, o quan hi publica un poema, «Vers el cim», que s'obre, significativament, amb un lema de Nietzsche(6), i també ho és en les seves divagacions recurrents sobre la funció del poeta messiànic a *El Poble Català*(7). Rahola és, de fet, amb les seves nombroses col·laboracions en diaris i revistes afins al grup, «un agitador cultural» de la Girona d'aquests primers anys de segle i fins a la guerra(8), vista

Prudenci Bertrana

des de l'òptica decadentista d'una ciutat de comarques ensopida, en decadència, una nova «Bruges la morte», o una altra Venècia deliquescents. El seu messianisme deriva, en gran part, de la seva incorporació al programa d'*El Poble Català* i, en aquest sentit, no és negligible la influència del personatge de Diego Ruiz, que entrà en contacte amb Rahola i amb tot el grup gironí quan passà a dirigir el manicomi de Salt el 1908(9). La confiança, certament sobrevalorada, en l'acció social que pot exercir l'intel·lectual des de la seva obra literària és la base per a aquest clima dannunzian i nietzschian que impregna el seu compromís polític i dona peu a les col·laboracions de Carles Rahola, tant com a les de tots els altres membres del grup en el seu conjunt.

Dalmau, Montsalvatge i Albert

El mateix podem dir de Laureà Dalmau, personatge especialment significat políticament amb l'esquerra nacionalista(10), que participà en el mateix projecte des d'una praxi literària de tall parnassian, entre les ressonàncies clàssiques i el formalisme d'un conteu del sonet com a forma poètica per excel·lència. Vegeu, per exemple, la sèrie de cinc sonets «Geòrgiques», amb què participà al Certamen Literari-Artístic d'Olot el 1911. Per altra banda, això es combina amb l'exploració en la temàtica decadentista, ja present en el cicle de sonets que titulà «Heroïnes»(11), i confirmada en l'aproximació al camp teatral que féu, anys més tard, amb l'estrena el 1918 del quadre dramàtic *Sacrilegi*, publicat per la Lectura Popular(12).

Compromís nacionalista, messianisme i exploració en una literatura de tall pervers conviuen, semblantment, en un altre membre del grup, com és l'olotí Xavier Montsalvatge(13), que passa per ser un dels principals responsables del gir dels seus companys cap al modernisme ja a partir de *L'Enderroch* (1902). El mateix to mig dannunzian, mig nietzschian és ben present, per altra banda, en l'obra de Salvador Albert(14) titulada *Involució* (1908), que es nodreix tota ella de superhomisme en tractar com a tema central la relació entre l'«individu superior» i les masses. El messianisme de tot el volum aprofita la temàtica decadentista i dona expressió a un vitalisme amarat del gust per la barbàrie i pel primitivisme, que significa, de fet, un rebuig dels camins fressats i de la moral convencional(15). I, naturalment, aquest clima de sensualitat perversa, de profanació, és el que podem trobar també a l'obra de Prudenci Bertrana —pensem només en *Josafat*—, el qual ja es confessava ell mateix, de manera per cert ben polèmica, de gustos bàrbars i cruels, tan poc civils(16).

L'evolució de Palol

Miquel de Palol és un altre cas d'un intel·lectual gironí que es vincula a *El Poble Català* i al seu programa de construcció nacional pels volts de 1905. Al començament de segle ja s'havia donat a conèixer tant a *Vida* com a *L'Enderroch* (1902)(17). Sembla ser que és arran de l'anada a Barcelona a fer el soldat, quan entra en contacte amb els grups modernistes de la ciutat(18). La seva obra, en la seva evolució de l'esteticisme vers un compromís polític que el durà, per exemple, a la direcció de *Catalanitat* l'any 1910(19), o a intentar la via de l'expressió dramàtica, força més tard, amb *Senyoreta Enigma* (1919)(20), s'ha d'inscriure en aquesta línia ideològica, tant abans de 1909, amb l'experiència simbolista del recull de poemes *Roses* (1905)(21), com després d'aquesta data, ja des de Girona, un cop esdevinguts els fets tràgics de l'estiu de 1909 i amb l'evidència del fracàs del grup. Constitueix un exemple més de l'extensió del modernisme fora de Barcelona i de la seva radicalització, que pren encara més sentit dins l'ambient comarcal en què es produeix.

Xavier Montsalvatge

La revista Vida

Lluís Dalmau

Palol, que experimenta en la via simbolista amb el primer recull, *Roses*, i evoluciona cap a un classicisme de tall parnassià amb *Poemes de tarda*(22), s'endinsa de vegades en la temàtica decadentista d'un erotisme que li permet d'explorar una literatura de sensacions refinades i de suggestions sovint bizantines i exòtiques. El referent dannunzià no és l'únic, evidentment(23), per a aquests experiments de caire esteticista que, tal com diu Alan Yates, començaven a tenir mala premsa(24), però sí que és un element a tenir en compte. Aquesta línia, que podem resseguir en alguns poemes de *Roses* com ara el núm. XIV, «Interior» de «Sonets otomans», «Excelsior», «Epitalàmia», «Idil·li», o bé «Romiatge», ja era ben present en un sonet com «Bàquica», publicat per *L'Enderroch* el 1902, i és la que troba continuïtat, amb una voluptuositat que s'amara de sentit del pecat i el patologisme, a les narracions de *Llegendes d'amor i de tortura* (1909)(25), o a *Camí de llum*(26), del mateix any. I que constitueix tota una reivindicació programàtica, de fet, tal com s'observa si ens aturem a examinar el pseudònim amb què Palol signa majoritàriament les seves col·laboracions a *Catalanitat* —«Epicur»—, en relació amb el seu to. Això és especialment evident a «La columna de foc», article dedicat al mallorquí Alomar i aparegut el 28-IV-1911, en què Palol elogia el llibre com una obra social adreçada a la joventut intel·lectual perquè a través de la seva predicació d'un esperit clàssic grec, exemple de fortlesa espiritual, carnalitat i bellesa, redreça la lira exangüe de la

nova generació. Alomar, en les seves paraules, doncs, s'eleva fins a ocupar la posició d'un Carducci a Itàlia, per exemple(27). En el mateix ordre de coses cal interpretar la publicació, tot i que incompleta, de la narració de D'Annunzio *Sant Laim navegant*, al núm. 45 de *Catalanitat*, l'11-IV-1911, i que ja hem esmentat més amunt, la qual coincideix amb la que féu Salvador Vilaregut, publicada a *Juventut* el 1901(28). I també la publicació de la traducció de l'acte II, escena IV de *La reina jove*, d'Àngel Guimerà el 30-IV-1911, en la línia de l'homenatge que li dedicaren el 1909, promogut per *El Poble Català*. Igualment, els assaigs d'un teatre apartat del comercialisme del gènere, és a dir, destinat no tan sols a l'entreteniment burgès, en concomitància amb el que també exploraven en la mateixa època gent com Ramon Vinyes, Ambrosi Carrion, etcètera.

El ressò d'una lectura efectiva de D'Annunzio s'observa en Palol, certament en aquest messianisme intel·lectual que comparteix amb la resta del grup i que hem posat de manifest, veritable contingut del seu compromís polític en aquests anys; però també, és clar, en la temàtica decadentista de què hem parlat a bastament, així com en l'exploració en altres aspectes. Un de cabdal és la liricització de la prosa, orientada a la recerca d'una prosa poètica, suggestiva i musical, que explora els viaranyes de les sensacions refinades, les evocacions imprecises, les vivències que la realitat ens suscita. Al capdavant, una producció narrativa que mira de superar la fase naturalista, és a dir, renuncia a encarar-

se directament a la realitat i només ho fa a través del filtre de la subjectivitat i de la imaginació, tot arribant, per aquesta via, a adquirir textura poètica, com és el cas de la prosa dannunziana, entre d'altres dins el panorama del tombant de segle. L'altre aspecte, íntimament relacionat amb el que dèiem, deriva de l'esforç per crear una llengua de cultura, aristocràtica i refinada, instrument per a una literatura llibresca, entesa sobretot en tant que derivació culturalista, els pressupòsits de la qual Palol comparteix plenament amb els membres del grup d'*El Poble Català* per a qui, ja ho hem vist, D'Annunzio és un model indiscutible d'aquesta opció estètica, que constitueix, de fet, la base del seu programa culturalista(29).

La consistència de Tharrats

En conjunt, doncs, D'Annunzio es configura com una lectura obligada en l'univers de Palol, model literari per la temàtica decadentista i pel seu tractament estilístic, i també per la proposta d'una actitud messiànica de l'intel·lectual, capaç de preservar el seu sentiment d'ésser privilegiat en la societat sense implicar cap reclusió. Però serà en el seu amic Josep Tharrats on descobrirem D'Annunzio com un punt de referiment literari veritablement important, la magnitud i la consistència del qual supera amplement tota la resta de membres del Grup de Girona.

Assumpta Camps és professora de literatura a la Universitat de Barcelona.

NOTES

1. Sembla que la derivació cap al català i al projecte nacionalista es deu a la influència de Prudenci Bertrana i de Xavier Montsalvatge, ànima de la colla. Aquest seria el cas de Josep Tharrats, que el 1905, quan encara signava Tarrats, va promoure la publicació d'una revista majoritàriament en castellà: *Armonía*. Semblantment, Laureà Dalmau, que als 15 anys ja col·laborava a *La Lucha*, però també Miquel de Palol. Carles Rahola sembla haver-se decantat cap al republicanisme catalanista a instàncies de Gabriel Alomar, segons afirma J.-Ll. Marfany, després d'unes primeres col·laboracions a *El Autonomista* en castellà, que es remunten al 1900 i que tindran continuïtat. Salvador Albert, en canvi, s'incorpora abans al moviment, ja a les acaballes del segle XIX.
2. En efecte, hi col·laboraran Alomar, Brossa, Ernest Vendrell, Emili Tintorer, Joan Maragall, Lluís Via, Ignasi Iglesias, Pere Prat Gaballí, i també Joan Puig i Ferrater, Plàcid Vidal, i fins Eugeni D'Ors, entre d'altres.
3. Podem resseguir la influència de D'Annunzio entre els gironins no tan sols per les seves manifestacions sinó també per la configuració de Girona com una «ciutat morta», ja per part de Carner i el seu grup pels volts de 1905-1906, en part com a exercici estilístic i en part per mofar-se del provincianisme dels gironins. Evidentment, D'Annunzio no és l'únic referent immediat, pel que fa a aquest tòpic de la «ciutat morta».
4. Cf. *L'Enderroch*, 2-III-1902.
5. Cf. *L'Enderroch*, 1-X-1907.
6. Cf. *L'Enderroch*, 1-VII-1907.
7. Vegeu, per exemple, «El poeta i les crisantes», que dedicarà a Joan Maragall (7-V-1906); «La nostra obra», on predica un apostolat nacionalista (29-VIII-1906), que no sempre es veurà lliure de la violència de l'esclat anarcoide («El dret a la felicitat», 3-IX-1906); la reivindicació que emprèn de Zola com a model d'intel·lectual-redemptor del poble («Emili Zola. 29 de setembre de 1902», i «Emili Zola II», del 29-IX-1906 i l'1-X-1906 respectivament); les narracions de caràcter messiànic com ara «El poeta beneeix el pa» (29-X-1906), o bé les reflexions del seu alter-ego August d'Alzina, que publica a *El Poble Català* entre 1907 i 1908, en especial la del 26-VIII-1907 i la del 27-VIII-1908 sobre la militància dels «escollits». En altres ocasions, Rahola explora temes decadentistes, en la mateixa línia en què ho van fer Vinyes, Maseras, i tants altres en aquests anys (vegeu, per exemple, «Ubriaguesa d'amor», *El Poble Català*, juny de 1906, núm. 132).
8. Ignasi Pèlach, com és sabut, ja ha posat de manifest aquesta tasca deixondidora a Girona, en relació amb l'interès per l'obra de Nietzsche, ja manifestat per Carles Rahola d'ençà de 1905, i ben palès en la publicació de *Pequeños ensayos*. Imp. Rahola, Girona. A títol de complement, THARRATS, J.-J.: «Mosaic de gironins: Carles Rahola», *Diari de Girona*, 2-IV-1989, pàg. 12.
9. Així, per exemple, trobem que Carles Rahola, que signava la secció «Líneas» d'*El Autonomista*, farà la presentació de D. Ruiz el 10-XII-1908, tal com ja ha assenyalat Ignasi Pèlach.
10. Vegeu, per exemple, Lluís Ma. de Puig i Oliver a «Catalanista i republicà», a la revista gironina *Presència*, 27-VIII-1977. Dalmau fou un dels principals redactors de *Catalanitat*, i dels més vehements, a més a l'hora, d'expressar les seves idees polítiques revolucionàries, si hem de fer cas de Miquel de Palol, que en parla a *Girona i jo*, Ed. Pòrtic, Barcelona 1972.
11. *El Poble Català* li publica dos sonets d'aquest grup: «Ruth» i «Judith», el 22-III-1909, on a través d'aquest decadentisme de tall bíblic, sondeja no tan sols la temàtica eròtica vista com un revulsiu social, sinó el treball d'estil.
12. Vegeu Ma. Dolores FULCARÀ: «L'escritor», dins el número que *Presència* dedica a Laureà Dalmau el 27-VIII-1977.
13. A tall d'exemple, les narracions *Nupcial* i *Anhel*, publicades per *Lletres* l'1-VI-1907 respectivament, o *El darrer sàtir* (1-IV-1907). Potser en el protagonista de la primera, Gabriel, podríem resseguir una petja llunyana d'una lectura de D'Annunzio.
14. Albert és un altre cas de derivació cap al projecte nacionalista pels volts d'aquests anys, i amb relació amb el grup de Girona i la gent d'*El Poble Català*—recordem que el diari li feu una presentació elogiosa del seu llibre a [s.s.]: «Llibres nous. «Involució», de Salvador Albert», el 27-X-1908—després d'unes experiències literàries més aviat poc modernistes—com ara «Idil·li», composició premiada amb la Flor Natural en el Certamen Literari d'Olot, i publicada a *La Renaixença* el 1894, pàgs. 588-591, o «Cant d'amor», accésit a la Flor Natural del certamen de Sant Martí de Provençals el 1894, aparegut a *La Renaixença* el 1896, pàg. 91-93. La seva activitat al començament d'aquest segle, però, s'encaminarà de ple cap a revitalitzar la vida cultural de la comarca, des d'una posició ideològica nacionalista i esquerrana.
15. Vegeu, per exemple, «La massa», i «La lluita», dedicada a Carles Rahola (ALBERT, S.: *Involució*, Estampa Viader, 1908, pàgines 95-102 i 141-148).
16. Vegeu el pròleg de l'autor a *Proses bàrbars*, dins *Obres completes*, Editorial Selecta (Biblioteca Perenne, 20), Barcelona 1965, pàgines 807-8).
17. Pere Rovira, però, assenyalava les col·laboracions esporàdiques de Palol a *Lo Gironès* a partir de 1897 com les primeres de la seva carrera (Cf. ROVIRA, P.: «Pròleg» a l'edició de *l'Obra poètica* (1897-1963). Columna, Barcelona 1985, pàg. XXXVII).
18. Vegeu el que el mateix autor afirma a *Girona i jo*, op. cit.
19. Sobre la significació política de la revista, vegeu, per exemple, el que l'autor ens diu a *Girona i jo*, pàg. 182 i següents. La influència de Pere Corominas i, sobretot, de Gabriel Alomar sobre aquest projecte gironí és un aspecte important a tenir en compte. Cal remarcar, així mateix, que la revista publicarà el fragment de la traducció d'una narració de D'Annunzio, *Sant Laim navegant*, el 1911, la mateixa, tan sols modernitzada ortogràficament, que Salvador Vilaregut presentà a *Juventut* els dies 08/15/22 d'agost de 1901, pàgines 529-532, 543-546 i 558-561, amb el significat que aquest fer revesteix.
20. L'obra s'estrenà a Figueres el 1920 per la companyia Vila-Daví, i fou publicada el 1921 a Girona per la impremta Massó. Li seguí *Enemic amor*, amb el mateix any d'edició i estrenada a Reus per la mateixa companyia l'any 21, i també *Les petites tragèdies*, guanyadora del IV Certamen del Centre de Lectura de Reus, i publicada en aquella ciutat el 1923: «tot plegat, tres o quatre anys, es pot dir, definitivament dedicats al teatre», dirà a *Girona i jo*, op. cit., pàg. 246. L'aventura continuà escadusserament, però, el 1935 amb el drama històric *Jueus*.
21. Publicat a Girona per *Armonía* el 1905.
22. La primera edició és de Girona, del 1914, mentre que la segona, corregida i augmentada, va córrer a càrrec d'Ed. Empordà, de Barcelona, el 1922.
23. Joan Carreras parla de Palol en tant que lector entusiasta de Baudelaire i «cantor de perversitat eròtiques», que a cavall entre la primera i segona dècada del segle devorava els «iconoclastes» del moment, i cita: Maeterlinck, Heine, Carducci i D'Annunzio (Cf. CARRERAS i PERA, Joan: «Miquel de Palol i el modernisme gironí», *Punt Diari*, en el núm. dedicat al centenari del poeta el 1985. El mateix Palol ho afirmava a *Girona i jo*, op. cit.).
24. Alan Yates ha assenyalat, també, com a antecedents, Huysmans, l'escola psicologista francesa i la literatura cruel i patològica, i ha xifrat aquesta exploració en un erotisme pervers com a expressió de la solitud de l'individu espiritualment indefens i sol, que a través de la bellesa corrompuda sondeja els límits de l'experiència moral. La profanació, el sacrilegi, prenen aquesta significació, més enllà del simple exercici literari en temes i motius decadents.
25. Hem de dir que la lectura d'algunes d'aquestes narracions a l'Ateneu Barcelonès va merèixer elogis per part de Ramon Vinyes a «En Miquel de Palol a l'Ateneu», *El Poble Català*, 9-II-1909, on, però, no esmentava D'Annunzio com a referent immediat de Palol, sinó Flaubert, Lorrain i Nietzsche, per exemple.
26. Premiat al concurs de novel·les d'*El Poble Català* del 1908 i publicat per la «Biblioteca d'El Poble Català» l'any següent.
27. La filiació alomariana de la revista, a part de venir del tot confirmada per Palol a *Girona i jo*, op. cit., tal com hem dit més amunt, es comprova, a més, per la presència de col·laboracions sobre o bé del mallorquí en les seves planes. El 25-XII-1910, *Catalanitat* presenta «Les conferències d'en Gabriel Alomar», en els seus tres eixos programàtics: socialisme, catalanisme i civilitisme, que assumeix plenament. La revista, per altra banda, es farà ressò d'articles de Fosfor, especialment pel que fa a la crítica al lerrouixisme (*Sportula*. En Lerroux, dreta, 9-IV-1911).
28. Cf. 8/15/22 d'agost de 1901, pàgines 529-532, 543-546 i 558-561.
29. Fins al punt que Alomar el 1922, arran de la publicació de la segona edició de *Poemes de tarda*, comparà el Grup de Girona a l'Escola mallorquina per la seva pulcritud formal, la noblesa de lèxic i la plasticitat marmòria dels seus poemes. L'article aparegué a *Los lunes de El Imparcial*, al final de juliol o el principi d'agost, ja que suscità una rèplica de Laureà Dalmau el 9-VIII-1922, en què se'ns presenta el llibre com a obra mestra, inigualable, en rivalitat amb l'obra carneriana. Ambdós articles es conserven a l'arxiu de la família Tharrats, sense datar.